

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ศึกษากระบวนการสถาปนาพระราชอำนาจนำในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวผ่านการดำเนิน “โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ” ในบริบทประวัติศาสตร์ การเมือง เศรษฐกิจ และอุดมการณ์นับแต่ปี พ.ศ. 2494-2546 โดยนำแนวคิดอำนาจนำ, กลุ่มทางประวัติศาสตร์, บทบาทปัญญาชน, อุดมการณ์และปฏิบัติการทางอุดมการณ์ ของอันโตนิโอ กรัมสซี และชานทัส มูฟฟี มาใช้เป็นกรอบศึกษา การสถาปนาอำนาจนำผ่านโครงการพระราชดำริมีพัฒนาการแบ่งได้เป็น 4 ยุค ได้แก่

ยุคแรกเริ่ม (พ.ศ. 2494-2500) การสถาปนาอำนาจนำผ่านโครงการพระราชดำริเกิดขึ้นเพื่อโต้ตอบข้อจำกัดเชิงโครงสร้างอันเป็นผลจากการเปลี่ยนแปลงระบอบ “สมบูรณาญาสิทธิราช” สู่ระบอบ “กษัตริย์ใต้รัฐธรรมนูญ” ในปี พ.ศ. 2475 ที่ไม่เพียงส่งผลเปลี่ยนแปลงกฎเกณฑ์และกติกากการเมือง หากยังส่งผลจำกัดบทบาท และพระราชอำนาจของกษัตริย์ให้อยู่ภายใต้กรอบกฎหมายรัฐธรรมนูญ การช่วงชิงอำนาจนำกับรัฐเผด็จการทหารยุคจอมพล ป. ส่งผลให้โครงการพระราชดำริมีลักษณะสำคัญเป็น “โครงการตามพระราชประสงค์” ทรงใช้พระราชทรัพย์ส่วนพระองค์ และเครือข่ายปัญญาชนข้าราชการสำนักจำนวนจำกัดดำเนินโครงการพระราชดำริในด้านสังคมสงเคราะห์ และสื่อมวลชนส่วนพระองค์ เพื่อเปิดพื้นที่สาธารณะ และระดมทุนภายใต้การควบคุมของรัฐเผด็จการทหาร

ยุคการพัฒนาเพื่อความมั่นคง (พ.ศ. 2501-2523) โครงการพระราชดำริสถาปนาอำนาจนำภายใต้เงื่อนไขโต้ตอบสงครามอุดมการณ์ระหว่างรัฐเผด็จการกับพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย ในยุคสงครามเย็น ผลสำคัญจากการผนวกการพัฒนาทุนนิยม กับ การเชิดชูบทบาทกษัตริย์ของผู้นำเผด็จการทหารไร้ความชอบธรรมโดยสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ก่อเกิดการร่วมสถาปนาพระราชอำนาจนำผ่านอุดมการณ์และบทบาทของ “กษัตริย์นักพัฒนา” เชื่อมประสานกับกลไกรัฐเผด็จการภายใต้ยุทธศาสตร์ “การพัฒนาเพื่อความมั่นคง” ควบคุมกลไกปราบปรามผ่านโครงการพระราชดำริที่มีลักษณะสำคัญทั้งในด้านสังคมสงเคราะห์, การพัฒนาเกษตร และการพัฒนาเพื่อความมั่นคง โดยมี “กลุ่มเป้าหมาย” เป็นเกษตรกรในชนบทห่างไกล และชาวเขาภาคเหนือบางส่วน ภายใต้การสนับสนุนด้านเงินทุน และโครงสร้างการดำเนินงานของรัฐบาล

ยุคกำเนิดองค์กรประสานงาน (พ.ศ. 2524-2530) สายสัมพันธ์แนบแน่นระหว่างกษัตริย์กับผู้นำรัฐบาลนำโดยเปรม ติณสูลานนท์ และการล่มสลายของการต่อสู้ในสงครามอุดมการณ์ของขบวนการคอมมิวนิสต์ส่งผลต่อการสถาปนาพระราชอำนาจนำรัฐผ่านการดำเนินโครงการพระ

ราชดำรินำได้โครงสร้างและการสนับสนุนงบประมาณเป็นการเฉพาะของรัฐบาล มีการระดมทรัพยากรรัฐ และการประสานโครงสร้างการทำงานของหน่วยงานพัฒนาโดยรัฐในรูปแบบของการก่อตั้ง “ศูนย์ศึกษาเพื่อการก่อกำเนิด” โดยมีสถานะเป็น “ตัวแบบ” แห่งความสำเร็จของ “การพัฒนาด้านเกษตรกรรม”

ยุคกำเนิดองค์กรเอกชน (พ.ศ. 2531-2546) “มูลนิธิชัยพัฒนา” เป็นพัฒนาการขั้นสูงสุดของโครงการพระราชดำรินี้ ซึ่งเป็น “องค์กรเอกชน” ด้านการ “พัฒนา” ของกษัตริย์องค์แรกและองค์เดียวที่มีลักษณะเฉพาะในสังคมไทย มีวัตถุประสงค์สำคัญในการสถาปนาพระราชอำนาจนำด้านอุดมการณ์ “เศรษฐกิจพอเพียง” มีรูปแบบเป็นการปฏิบัติการเผยแพร่ตัวแบบ “ทฤษฎีใหม่” อุดมการณ์การพัฒนาเศรษฐกิจพอเพียงได้รับการสถาปนาอำนาจนำทางเศรษฐกิจโดยกลุ่มองค์กร “การพัฒนาทางเลือก” ขบวนการเคลื่อนไหวระดับรากหญ้า และขบวนการองค์กรพัฒนาเอกชนที่นำเสนอแนวทางเพื่อตอบโต้ภาวะวิกฤติเศรษฐกิจ และความล้มเหลวต่อนโยบายการพัฒนาที่นำโดยรัฐ ส่งผลให้เกิดการสถาปนาพระราชอำนาจนำทั้งในระดับเศรษฐกิจ การเมือง และอุดมการณ์

การสถาปนาพระราชอำนาจนำในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นในสังคมไทยอย่างต่อเนื่องกว่าห้าทศวรรษนับแต่เสด็จขึ้นครองราชย์ การศึกษานี้ชี้ให้เห็นพัฒนาการของกระบวนการสร้างกลุ่มทางประวัติศาสตร์เพื่อเชื่อมประสานกลุ่มต่าง ๆ ผ่านเครือข่ายข้าราชการ และปัญญาชนกลุ่มต่าง ๆ ในสังคม การสถาปนาพระราชอำนาจนำผ่านการดำเนินโครงการพระราชดำรินี้จึงเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นภายใต้การปะทะ ตอรอง และเชื่อมประสานระหว่างรัฐ ระบบทุนนิยม และกษัตริย์ ภายใต้บริบททางการเมือง-อุดมการณ์ที่แตกต่างหลากหลาย ทั้งนี้กระบวนการสถาปนาพระราชอำนาจนำยังคงดำเนินต่อไป ท่ามกลางกระแสการทำลายของระบบทุนนิยมไปสู่วิถีการผลิตแบบอื่น และกระบวนการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์เชิงอำนาจทั้งในระดับท้องถิ่นและสากล.